

Пам'ятаємо

Радянський терор у Сарнах

У багатьох містах на заході України після сильних нацистських бомбардувань місцеві очільники НКВС самостійно почали знищувати в'язнів. Підставою для розстрілів стала директива народного комісара Держбезпеки СРСР Меркулова № 2445-М від 23 червня 1941 року. Згідно з нею на осіб, що утримували в тюрмах західних областей України, складалі списки, за якими вони підлягали розстрілу за місцем їх утримання у зв'язку з початком війни з Німеччиною. Розстрілювали не тільки людей, щодо яких були винесені вирoki про вищу міру покарання, але й засуджених до позбавлення волі, а також тих, хто перебував під слідством і не мав вирoku суду. Протягом двох тижнів радянська влада, відступаючи, знищила майже 22 тисячі людей, яких переслідувала переважно за політичні переконання. Ці події й досі маловідомі в історії злочинів під час Другої світової війни.

У липні 1941 року з приходом гітлерівців у Сарни виявили звірства совітів: у сарненській тюрмі знайшли 277 замордованих осіб, котрі стали жертвами комуністичного терору. Це були політичні ув'язнені: особи, приналежні до антирадянської націоналістичної організації, зокрема ОУН, члени Сарненської «Просвіти», проповідники та члени гуртків євангелістської молоді.

У ніч на 4 липня 1941 року мешканці міста почули гуркіт заведених тракторів, які заглушала рушничні постріли. Люди зрозуміли, що розстрілюють ув'язнених у підвалах НКВС (теперішня вулиця Демократична).

На жаль, до сьогоднішнього дня ця чорна сторінка історії нашого міста недостатньо досліджена, адже всю інформацію про убійницькі заходи відступаючої НКВС-ки. Частина особових справ в'язнів передала до тюремного Управління НКВС УРСР, решту спалили на подвір'ї в'язниці. З приходом німецьких окупантів виявили додаткові звірства совітських опричників, відкривали місця масових могил невинно помордованих людей.

По звільнених від більшовиків місцевостях покотилася хвиля мітингів, на яких зачитувався Акт від 30-го червня 1941 року про створення Української держави. Андрій Луцик очолював окружну управу в м. Сарни.

Урочисто, за участю понад 5000 чоловік, відбулося проголошення Акта в м. Сарни. Служив молебень і виголосив патріотичну промову о. Павло Фалько. Місцевий настоятель парафії — москвофіл о. Дмитро Палій відмовився служити молебень за Україну.

У липні 1941 р. на кладовищі по вул. Ковельській у Сарнах відбулося поховання 277 жертв більшовицького терору, яких знайшли помордованими в сарненській тюрмі. На цих багатолюдних відправах були присутні всі працівники окружної управи, багато священників і народу з навколишніх сіл. Відправляв і промовляв промову о. Павло Фалько, а також голови управи А. Луцик і міста Сарни — А. Маринюк.

Тогочасні газети так описували ту подію: «Після приходу більшовиків у 1939 році в жителів міста життя стало все гірше: їм довелося працювати на 2 години більше ніж зазвичай, часто працюючи у дві або три зміни без сну. Ті, хто наважився змінити роботу, були засуджені до тюремного ув'язнення. Вчителі ретельно контролювалися, і той, хто критикував радянську владу, жорстоко карався як «ворог пролетаріату». У той час на слуху у більшовиків циркулювали такі заяви про склад населення Радянського Союзу: він поділявся на три групи: 1) ті, хто вже був у в'язниці; 2) ті, хто сидить у в'язниці; 3) ті, хто неминуче потрапить у в'язницю».

Після втечі радянських військ німецькі солдати знайшли в тюрмі міста Сарни по-звірячому закатованих людей. Дно підвалу в будинку НКВС було озером із людської крові. Тоді загинуло багато невинних українців. Подробиці, які ставлять під сумнів, чи могили такі злочинці мати людську подобу.

До прикладу, старого сторожа на

залізниці Миколу Генька, який сумлінно виконував свій обов'язок понад 40 років, викликали 3 липня 1941 року в НКВС. Імовірно, він скаржився на більшовицьку несправедливість. Назад не повернувся. Його тіло пізніше знайшли в каналі серед багатьох жертв. Того ж дня 30-річного працівника Григорія Ковтуна також викликали в НКВС, додому він так і не повернувся. Його також знайшли в спільній могилі з багатьма іншими невинними людьми.

Одним із найбільш обурливих злочинів, вчинених більшовиками, було вбивство 30-річної вдови Пелагеї Лакишик. Вона марно сподівалася отримати від радянської влади матеріальну та моральну допомогу в її важкому становищі. Під час роботи в готелі вона зіткнулася з нав'язливістю радянських солдатів. Жінку заарештували, а пізніше її спотворене тіло знайшли в підвалі НКВС із відірваними грудьми.

Дружина доктора Вацлава Бенджаша, керівника 2-ї лікарні в Сарнах, розповіла про долю свого чоловіка. Він був дуже сумлінним лікарем й уникав активної участі в радянській політиці. Його робота полягала тільки в лікуванні хворих. Оскільки він не погоджувався з новим вченням більшовиків, його переслідував НКВС. Через тиждень тіло лікаря знайшли зі слідами жахливих тортур.

Д. Кубіца, етнічний німець, також прийняв жорстоку смерть у будинку НКВС. Неймовірно жахи повідомив працівник Карл Брик із Сарн: «Мені стало ясно, — каже він, — що мене

судили за шпигунство, хоча я не мав нічого спільного з ним. Моїм нещасним компаньйоном у камері був німець, якого ув'язнили лише тому, що мав німецьке походження. Після двох днів ми обидва були голодні, без води та продовольства, згодом ми були переведені в іншу вузьку, як труна, камеру. Нас там було четверо, у тому числі молодий українець. Гуркіт двигунів та стрільбу в коридорі ми почули в ніч на 4 липня 1941 року. Потім пролунали постріли. Ми зрозуміли, що там стріляють ув'язнених. Потім настала наша черга. У дверях ми побачили чекіста Бурінкова. Мене вивели в коридор і наказали спуститися в підвал. У цей момент я відчув сильний удар в обличчя, впав на підлогу та втратив свідомість. Коли отямився, то зрозумів, що мене вдавили в шию і відчув, що втратив два зуби. Купа тіл, на яких я лежав, рухалася. Незабаром я знову втратив свідомість. Пізніше опинився в каналі на подвір'ї НКВС, де вже лежало багато трупів. Страх бути похованим живцем повернув мені сили. Дочекавшись сприятливого моменту, я втік із майже повної могили, але ледве міг перелізти через огорожу. Вже було світло, і я стрибнув, щоб сховатися в сусідському колодязі. Тут я випив води, перев'язав рани й чекав, поки сусід прийшов за водою. Чоловік витягнув мене з колодязя. Так я врятувався».

Вікторія ДАШКО,
директорка Сарненського
історико-етнографічного музею.